

BOSHLANG'ICH TA'LIMDA YOSH O'QITUVCHILARINING QADRIYATLAR KO'NIKMALARINI RIVOJLANTIRISH

Gadayeva Shamsiya Botirovna

*Zarafshon shahar 13- ayrim fanlar chuqur
o'rganiladigan ixtisoslashtirilgan maktabning
boshlang'ich sinf o'qituvchisi*

Ma'lumki, O'zbekiston Respublikasida qabul qilingan qator davlat xujjatlari, uzluksiz ta'lim tizimida ta'lim sifati va mazmunini takomillashtirishga oid me'yoriy hujjatlar asosida yosh o'qituvchilarni kasbiy faoliyatini takomillashtirish, ularning malakasini oshirish bo'yicha me'yoriy-huquqiy hujjatlar va o'quv-uslubiy majmualar tayyorlanmoqda. Bular natijasida zamonaviy raqobatbardosh yetuk mutaxassislar tayyorlashga yangicha talablar qo'yilmoqda.

Bundan ko'zlangan maqsadlardan biri ham raqobatbardosh zamonaviy, ma'naviy yetuk boshlang'ich sinf o'qituvchilarini tayyorlashdan iborat. Bu borada boshlang'ich sinf o'qituvchilarini ma'naviy yetukligi har qachongidan ham dolzarb masala hisoblanadi. Xususan, ushbu maqolada ham qadriyatlar tizimidan foydalangan holda boshlang'ich sinf o'qituvchilarini kasbiy faoliyatini takomillashtirish muammosi qaraladi. Ushbu muammo boshlang'ich sinf o'qituvchilari ongiga qadriyatlarga oid boy ma'lumotlarni singdirish negizida hal etildi. Bundan ko'zlangan maqsad boshlang'ich sinf o'qituvchilarini ma'naviy va kasbiy jihatdan yetuk bo'lishidan ibratdir.

“Milliy qadriyat”, “milliy g'oya”, “milliy iftixor va tuyg'u”, “milliy an'ana”, “milliy madaniyat”, “milliy urf-odat”, “milliy me'morchilik”, “milliy musiqa”, “milliy kiyim” so'z birikmalari nutqimizni rang-barangligi va ta'sirchanligini taminlanayotganligi barchamizga ayon. Qadriyat so'zi xalq boyligi, qimmatbaho buyumlar, qiymat, ahamiyat kabi ma'nolarni ifoda etadi. Voqelikdagi muayyan hodisalarning umum insoniy ijtimoiy-axloqiy, madaniy, ma'naviy ahamiyatini ko'rsatish uchun qo'llaniladigan tushuncha. Inson va insoniyat uchun ahamiyatli bo'lgan barcha narsalar, masalan, erkinlik, tinchlik, adolat, ma'rifat, haqiqat, yaxshilik moddiy va ma'naviy boyliklar qadriyat hisoblanadi. Bugungi kunda turli zararli ta'sirlardan saqlanish, har qanday sharoitda ham xalqimizga azaldan xos bo'lgan milliy qiyofa, betakror fazilatlar egasi bo'lib qolishimizda qadimiy an'ana va qadriyatlarimizni asrab-avaylab, ularga amal qilib yashash o'ta muhim ahamiyat kasb yetadi. Xalqimizning asrlardan asrlarga o'tib kelayotgan milliy qadriyatlari ham uzoq tarixiy jarayonda shakllangan. Jumladan, o'zi tug'ilib o'sgan ona yurtiga e'htirom, o'z

taqdirini mana shu yurtsiz ta'savvur qila olmaslik, o'tgan ajdodlar xotirasiga sadoqat, kattalarga doimiy hurmat ko'rsatish, har qanday sharoitda ham hayo va andishani saqlash, turmushda poklikka alohida e'tibor berish singari ko'plab fazilatlar bizning milliy qadriyatlarimiz asosini tashkil etadi. Yurtimizda bunyod etilgan Samarqand, Qarshi, Buxoro, Xiva, Shahrisabz, Andijon, Marg'ilon, Termiz va Qo'qon singari o'nlab shaharlarning yoshi ming yillar bilan o'lchanishi ham bejiz emas. Demoqchimizki, xalqimiz o'zi tug'ilib o'sgan yer-zaminga qattiq bog'langan, uni e'zozlashni bolaligidan o'rganib, his qilib o'sadigan millat sanaladi. Demak, xalqimizning o'z yurtiga cheksiz sadoqati, ehtiromi bilan bog'liq milliy an'ana va qadriyatlari uning boy tarixi bilan izohlanadi. Xuddi shuningdek, xalqimizning kattalarga hurmat, kichiklarga izzat ko'rsatish, mehmondo'stlik, yordamga muhtojlarga shafqatli bo'lish, hayo, ibo va mehr-oqibat, ahli ayolini - oilasini asrash, maishiy turmushda poklikni yuksak qadrlash singari an'ana va qadriyatlari ham hayotning uzoq sinovlaridan o'tgan o'lmas ma'naviy merosimiz sanaladi.

Shularni e'tiborga olgan holda qadriyatlar tizimi va ularning mazmun-mohiyati bo'yicha boshlang'ich sinf o'qituvchilarida bilim, ko'nikma va malakalarni shakllantirishni kafolatlovchi aniq maqsadga yo'naltirilgan tashkiliy, axborotli va texnologik yondashuvni o'zida uyg'unlashtirgan o'qituvchi va o'quvchining uzviy aloqadorligi asosida amalga oshiriladigan ta'lim jarayonining o'quv-uslubiy ta'minoti majmuasiga oid tashkiliy-tuzilmaviy modeli ishlab chiqildi.

Bu qayd etilgan tashkiliy-tuzilmaviy modeldan ishonch hosil qilish mumkinki, qadriyatlar tizimidan foydalanib boshlang'ich sinf o'qituvchilarining ko'nikmalarini oshirishda quyidagilar muhim tarkibiy qismlar bo'lib hisoblanadi:

Qadriyatlar tizimidan foydalanib boshlang'ich sinf o'qituvchilarining ko'nikmalarini oshirishning o'quv-uslubiy ta'minoti;

O'quv bloklariga mos qadriyatlar tizimi va uning axborot ko'rinishiga keltirilishi;

Qadriyatlar tizimidan foydalanishga oid ma'lumotlar bazasini shakllantirish;

Boshlang'ich sinf o'qituvchilarining ko'nikmalarini oshirishda pedagogik va texnologik yondashuv qilish imkoniyatlari;

Boshlang'ich sinf o'qituvchilarida shakllangan kasbiy-ma'naviy sifatlar;

Boshlang'ich sinf o'qituvchilarida shakllangan kasbiy-ma'naviy va shaxsiy-ma'naviy sifatlar va h.k.

Ushbu tarkibiy qismlardan samarali foydalanish orqali boshlang'ich sinf o'qituvchilarida ma'naviy bilim, ko'nikma va malakalar shakllanib, ular o'z navbatida o'qituvchilarning kasbiy mahoratining asosini ham tashkil etadi.

Endi tadqiqotimiz ushbu qismida boshlang'ich sinf o'qituvchilarining qadriyatlar tizimidan foydalanish ko'nikmalarining shakllanganligini aniqlash masalasiga o'tamiz.

Ushbu sohada olib borgan izlanishlarimiz va kuzatishlarimiz natijalarining ko'rsatishicha, o'qituvchi tomonidan beriladigan materialni an'anaviy usulda bayon qilish hamma vaqt ham ta'lim oluvchiga quvonch baxsh etavermas ekan. Bu borada ta'lim mazmuniga ma'naviy merosni (qadriyatlar tizimidagi) singdirib dars berish samarali kechar ekan. Bunday jarayonda boshlang'ich sinf o'qituvchilarining o'zlari mustaqil fikrlab, o'quvchilar bilan birgalikda do'stona aloqa o'rnatib bu sohadagi muammolarni hal etsa, bajargan ishi ularga quvonch baxsh etar ekan.

Boshlang'ich sinf o'quvchilarining ongida milliy qadriyatlarni singdirish usullari sifatida quyidagilarni aytishimiz mumkin:

- 1) "Milliy qadriyatimiz- inson ma'naviyatining muhim belgisi" – nomli darslik tashkil etish va uni fan sifatida qo'llash;
- 2) Ma'naviyat soatlarini tashkil etish;
- 3) Milliy qadriyatlarimizni asrab-avaylashga chorlovchi tadbirlar, tanlovlar tashkil etish;
- 4) Milliy qadriyatimiz hisoblangan milliy o'yinlarimizni boshlang'ich sinf o'quvchilariga o'rgatish
- 5) Maktablarda "Milliy qadriyatlarga ehtirom" nomli burchak tashkil etish. Bu burchakni o'quvchilar o'z ijod namunalari asosida to'ldirib borishlarini yo'lga qo'yish.

Boshlang'ich sinf o'qituvchisidan buyuk psixolog bo'lish ham talab etiladi. Chunki o'quvchilarga berayotgan ma'lumotni bola tilida, sodda , ravon, tushunarli qilib yetkazib berishi kerak. Ya'ni o'zi ham bola bo'lib, turli holatlarga kirib, berilayotgan ma'lumotni o'quvchining ongida singdira olishi kerak. Xuddi shuningdek, milliy qadriyat tushunchasini, uni asrab-avaylash tuyg'usini boshlang'ich sinf o'quvchilariga yetkaza bera olishi zarurdir. O'quvchining bolalikdan milliy qadriyatlarga bo'lgan muhabbatini oshirish - kelajakda barkamol avlodlar safining kengayishida muhim ahamiyat kasb etadi. Shunday ekan, yosh avlodni tezkor zamonga mos tarzda tarbiyalab, fikrlashini kengaytirib, ma'naviy olamini boyitish yo'lida muntazam izlanmog'imiz talab etiladi. Bu ezgu niyatlar yo'lida barchaga kuch-quvvat, intilish va azm-u shijoat doimo hamroh bo'lishini tilab qolaman. "Bizni hamisha o'ylantirib keladigan yana bir muhim masala - bu yoshlarimizning odob-axloqi, yurish-turishi, bir so'z bilan aytganda, dunyoqarashi bilan bog'liq. Bugun zamon shiddat bilan o'zgaryapti. Bu o'zgarishlarni hammadan ham ko'proq his

etadigan kim - yoshlar. Mayli, yoshlar o'z davrining talablari bilan uyg'un bo'lsin. Lekin ayni paytda o'zligini ham unutmasin.

Biz kimmiz, qanday ulug' zotlarning avlodimiz, degan da'vat ularning qalbida doimo aks-sado berib, o'zligiga sodiq qolishga undab tursin. Bunga nimaning hisobidan erishamiz? Tarbiya, tarbiya va faqat tarbiya hisobidan"¹, deya ta'kidladi Prezidentimiz Shavkat Mirziyoyev o'z nutqida.

Shuningdek, boshlang'ich sinf o'qituvchilarida quyidagi ko'rinishdagi natijalarga erishishga imkon yaratiladi:

- O'rganiladigan mavzu mazmun-mohiyatini uzoq vaqt ta'lim oluvchi xotirasida saqlash;
- Milliy qadriyatlarning mazmun-mohiyatini izohlay olish va ularning farqini chuqur anglash:
 - Qadriyatlar tizimidan foydalanib mutaxassislar o'z bilim, ko'nikma va malakalarini rivojlantirishda foydalana olishlik:
 - Mustaqil va erkin ravishda fikrlashni rivojlantirish;
 - Ma'naviyatga ishtiyoqni kuchaytirish va ijtimoiylashishga moslashish;
 - Egallagan bilim, ko'nikma va malakalarni amalga tadbiq etib, tegishli natijalarni qo'lga kiritish;
- Muammoli vaziyatlar va muammoli savollardan boshlang'ich sinf o'qituvchilarining ma'naviy yetukligi bilan chiqib keta olishligi va shu kabilar.

Xulosa: O'rnida ta'kidlash mumkinki, qadriyatlar tizimidan foydalangan holda boshlang'ich sinf o'qituvchilarini tayyorlash jarayoni monitoringi asosida boshlang'ich ta'limda pedagoglarning ma'naviy bilim, ko'nikma va malakalarini rivojlantirishning mazkur uslubi va ularga mos samaradorlikni aniqlash o'ziga xos ijodiy jarayon bo'lib, u rejalashtirilgan natijaga erishishni kafolatlaydi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. To'raqulov.X.A. Ilmiy ijodiyot metodologiyasi. Monografiya-T.: Fan. 2006. 248-bet.
2. To'raqulov X.A.va boshqlar. Ilmiy tadqiqot asoslari. O'quv qo'llanma –T.: Fan va texnologiya. 2011. 484-bet.
3. To'raqulov X.A. Abdullayeva B.S. To'raqulova I.X. Boshlang'ich ta'lim metodologiyasi . Darslik.-T.: "Innovatsion rivojlanish nashriyot manbaa uyi." 2020. 476-bet.

¹ O'zbekiston Respublikasi Prezidenti Sh.M.Mirziyoyev - "Yoshlar tarbiyasi - eng muhim masalalardan" nomi ostida o'tkazilgan tadbirdagi nutqidan. 2017.16.06, Toshkent.

